

Nainen, julkisuus ja sen muutokset

Laura Saarenmaa (2010) *Intiimin äänet. Julkisuuskulttuurin muutos suomalaisissa ajanvietelehdissä 1961–1975*. Tampere: Tampere University Press, Media Studies. 366 s.

Vuonna 2010 ilmestyi kaksi suomalaisen julkisuuden lähihistoriaa tarkastellutta media tutkimuksellista väitöskirjaa: Markku Kosken *”Hohto on mennyt herrana olemisesta”* sekä Laura Saarenmaa *Intiimin äänet*. Tutkimukset ovat kuitenkin hyvin erilaisia lähestymistavoiltaan, vaikka myös Koski kirjoittaa jonkin verran politiikkojen yhteydessä ”julkisen intimisoitumisesta”. Siinä missä Koski harjoittaa ”vanhan koulun” esseistiikkaa, Saarenmaa tutkii enemmän aineistolähtöisellä metodologialla. Saarenmaa operoi kulttuurintutkimuksen ja naistutkimuksen – jonkin verran myös sosiologian ja julkisuustutkimuksenkin – traditioissa.

Sinällään Saarenmaa on hyvin sisäistänyt teoria-aparaattinsa, mutta välillä se rönsyilee turhaan. Kosken ja Saarenmaan töillä voi yleisellä tasolla nähdä yhtymäkohtia siinä, että molemmat viittailevat turhan moneen tutkimustraditioon (Koski hukkaa välillä tutkimusaiheensa media- ja taideteorioiden tiheikköön). Kun viittaaminen on laajaa, tahtoo teorioiden relevanttius aiheen kannalta joskus kadota. Tätä voi tosin voi pitää eräänlaisena väitöskirjojen helmasyntinä, kun usein kaikki opittu päättyy vuosien työhön. Pääsääntöisesti Saarenmaa ilmoittaa kuitenkin sitoutuvansa tiedotusopin oppinäytetyössään ”feministiseen historiankirjoitukseen”, joka on kiinnostunut naisten esittämisestä populaarikulttuurissa.

Tutkimuksen kohteena ovat julkisuuskulttuurin muutokset 1960–1970-lukujen Suomessa, etenkin sen sukupuolittuneet reunaehdot. Aineistona ovat aikakauslehtien *Jallu*, *Madame*, *Hymy*, *Jaana* ja *Uusi Nainen* vuosikerrat sekä case-tutkimuksen kohteina Tabu Slioor, Liana Kaarina, Laila Kinnunen ja Lenita Airisto. Nämä julkkikset ovat piirtyneet suomalaiseen populaarihistoriaan nais-hahmoina, joihin liittyy usein jopa myyttisiä skandaaleja. He ovat lisäksi olleet tärkeässä

roolissa paitsi naisen julkisen esittämisen muuttumisessa myös koko suomalaisen julkiskulttuurin uudelleen muotoutumisessa tutkimusajankohtana. Kuten Saarenmaa toteaa, yhteistä näiden naisten elämässä on ollut poikkeava suomalaisuus, seksuaalisuus, siveellinen ja moraalinen ongelmallisuus, yhteiskunnallinen luokkasidonnaisuus sekä miehen ja naisen roolin vastakkainasettelu.

Aineisto on laaja, ja se on läpikäyty esimerkillisesti. Koska Saarenmaa on satunnaisotantojen sijaan tarkkaan lukenut lehtien vuosikerrat, tulee väistämättä mieleen, eikö tätä olisi voinut hyödyntää myös tekemällä sisältöanalyysiä? Esimerkiksi naisten journalististen puhuttelutapojen tai heistä otettujen valokuvien muuttumisesta olisi voinut saada valaisevaa tietoa jonkinlaisella sisältöanalyysiparaatilla. Sinällään Saarenmaan laadullinen tekstianalyysi on systemaattista. Lisäksi tutkimuksen dispositio on onnistunut, ja lukujen johdannot pitävät eri osioita hyvin kasassa. Suhteellisen harvat kuvat ovat hyvin valittuja valaisten tutkimusta.

Intiimi julkkis?

Saarenmaa nostaa väitöskirjansa otsikon mukaisesti *intiimin* käsitteen tutkimuksensa keskiöön. Termi ei ole suomenkielessä ihan ongelmaton, kuten Saarenmaa kertoo saamastaan vinoilusta. Siinä missä esimerkiksi englannissa se tarkoittaa yleistä läheisyyttä, suomessa termi viittaa usein vain navan alle. Intiimillä Saarenmaa tarkoittaa etenkin amerikkalaiseen tutkimuskeskusteluun viitaten perheen, parisuhteen, sukupuolen ja seksuaalisuuden yhteiskunnallisia, taloudellisia, poliittisia ja juridisia jäsentymisiä. Hän haluaa käyttää termiä ylihistoriallisesti ymmärretyn *yksityisen* tilalla. Suomessa intiimiä on ehdotettu etenkin joukkojen ja yhteiskunnallisuuden tutkimuksen vastapainoksi mediakulttuurin tutkimuksessa.

Saarenmaa käsittää intiimin tutkimuksellisenä välineenä, lukutapana löytää uusi näkökulma tutkimuskohteeseen. Lähestymistapa avaakin tutkimuskohtettaan. Etenkin Tabu Slioorin oman elämänsä esittäminen tuntuu tänä päivänäkin hämmäntävältä. Jos ainoa kuva Suomen 60-luvun alusta tulisi Slioorin *Jallussa* ja etenkin *Madamessa* harjoittaman

”intiimin spektaakkelin” perusteella, voisi Suomea pitää jo tuolloin postmodernina! Lisäksi vahvistuu kuva, kuinka *Hymyn* ronski ja alaston linja 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa hakee vieläkin vertaistaan suomalaisessa mediahistoriassa. Viime vuosikymmenen suomalaisen julkisuuden ”seisakpäiväistyminen” on aika kevyttä viihdettä verrattuna Veikko Ennalán ja kumppaneiden saastan tonkimiselle!

Saarenmaa käyttää intiimin termiä niin muodon, sisällön kuin tuotannonkin tasolla. Etenkin viimeksi mainittu, jossa otetaan huomioon aikakauslehdissä tapahtuneet muutokset suhteessa aikakauden historialliseen kontekstiin, on tutkimuksen parasta antia. Esimerkiksi *Hymyn* ja *Jaanán* vastakainasettelu ja työnjako (molemmat olivat vuodesta 1969 lähtien samalla kustantajalla) avaavat mielenkiintoisen näkökulman journalististen käytäntöjen erilaisuuksiin ja muutoksiin murroksen Suomessa. Saarenmaa tuo esiin etenkin lehtien ja niiden toimittajien aktiivisen roolin 60-luvun kulttuurimuutoksissa; aikakauslehden tapainen kulttuurituote ei vain heijasta aikaansa, vaan myös muokkaa sitä.

Jos intiimi akateemisena aparaattina tiettyyn pisteeseen asti toimiikin, ongelmallisempi suomenkielen termi on *julkkis*. Sanan etymologian selittämistä jäi kaipaamaan: mistä se tuli suomen kieleen ja milloin se vakiintui. Sanan käyttö tuntuu 1950-luvulla ja 1960-luvullakin anakronistiselta: eikö tuolloin puhuttu lähinnä seurapiireistä ja tunnetuista henkilöistä tai vain laulajista, taiteilijoista, näyttelijöistä, mannekiineista, poliitikoista tai – rouvista? Tieto julkissanan yleistymisestä olisi ollut mielenkiintoinen tutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta. Lisäksi sitä olisi voinut suhteuttaa angloamerikkalaisen viihdekulttuurin *celebrity*- ja *star*-termien historiaan.

Mieshegemoniaa ja asiallistumista

Anakronismi vaivaa hiukan varsinaisia tutkimustuloksiakin. Saarenmaa panee merkille, kuinka tutkimusaineistossa vallitsi ”sukupuolinäkökulman täydellinen näkymättömyys”. *Intiimin äänissä* käsitellään myös ”miesintiimiä”, jossa on vahva viinan

höyry. Miehet uhoavat miehisyyttään, mutta myös avautuvat ja juoruilevat. Tulee mieleen, voisiko vielä 2000-luvun mainoksista tuttu kuva suomalaisesta miehestä hassuna ylipainoisena reppana juontaa juurensa juuri 1970-luvulle? Tuolloin miehen ei vielä tarvinnut perustella sukupuoltaan, mutta miehisyys oli jo modernin prosessissa kriisisä, jonka takia miehisyyttä täytyi pönkittää. Aika vaati kuitenkin jo myös pehmoa. Etenkin Lenita Airiston kautta Saarenmaa tulee tutkimustulokseen, että vielä 1970-luvullakin Suomessa vallitsi ”mieshegemonia”. Tämä pitää varmasti paikkaansa, mutta eri asia on, kuinka laajasti tämä epäkohta aikanaan tiedostettiin.

Vaikka suomalainen naisliike siirtyi 1960-luvulla uuteen vaiheeseen, pysyi se pitkään kuitenkin akateemisen eliitin piirissä. Seuraavalla vuosikymmenellä se lamaantui taistolaisuutuaan, minkä takia esimerkiksi Lenita ei sopinut feministi-ikoniksi. Kuten Saarenmaa toteaa, viitaten suomalaisesta naisliikkeestä tehtyihin tutkimuksiin, feminismi tuli kunnolla Suomeen vasta 1980-luvulla – siinä mielessä, että sitä popularisoitiin myös julkisuudessa. Voisi lisätä, että tutkimusten mukaan monet sosiaaliset muutokset, joista saatetaan puhua laajastikin julkisuudessa, toteutuvat ihmisten arkikokemisessa usein viiveellä.

Saarenmaa tuntuu itekin yllättyneen tutkimustuloksistaan, kun hän pohtii naistenlehtien suhdetta feminismiin. Hän toteaa suhteen olleen moninainen ja päättyy kutsumaan erilaisten näkemysten esiin nousemista ja yhtyeentörmäämistä julkisuuskulttuurin *asiallistumiseksi*. Siinä feminismi jakautuu *arkifeminismiksi* ja *voimafeminismiksi*. Naistenlehtien sisäinen ristiriitaisuus ei tunnu tarjoavan yksiselitteistä vastausta siihen, miten naiseen ja feminismiin suhtauduttiin 1960- ja 1970-lukujen Suomessa. *Intiimin äänien* mielenkiintoinen tutkimustulos on, ettei suomalainen 70-luvun todellisuus vastaa elitististen naisjärjestöjen käsityksiä eikä suomalaisessa feministisessä mediatutkimuksessa viitattuja angloamerikkalaisia tutkimuspäätelmiä. Naistenlehtien asiallistumisen linkittäminen 70-luvun muuhun kontekstiin, kuten yleisradiopolitiikkaan, on relevanttia. Voisi lisätä, että asiallistuminen ilmenee muuallakin populaarikulttuurissa,

kuten mainonnassa.

Tutkimuksen mediahistoriallinen ansio on etenkin siinä, että se osoittaa median viihteellistymisen vanhaksi ilmiöksi. Kuten mainittua, tietyllä tapaa ihmisten yksityiselämän ruotiminen julkisuudessa on nykyään kesympää kuin 1970-luvun vaihteessa. Konteksti ja yksittäiset tekijät ovat erilaisia kuin ennen, mutta ilmiö sama. Sitä paitsi julkisuuden henkilöiden ”intiimi” ruotiminen ei ole edes 60-luvun keksintö. Keltainen lehdistö syntyi 1800-luvun lopulla, ja jo Ranskan vallankumouksen aikoihin lehdistö kirjoitti kuninkaan seksuaalisesta kyvyttömyydestä.

Marja Tuomisen väitöskirjasta *”Me ollaan kaikki sotilaitten lapsia”* (1991) alkanut 60-luvun tutkimus on etenkin 2000-luvulla liittynyt enemmän tai vähemmän media-kulttuuriin. Laura Saarenmaan *Intiimin äänet* on osa paitsi tätä, myös voimistunutta mediahistoriallista tutkimusta Suomessa. Molempiin tutkimuksen painopisteisiin *Intiimin äänet* tuo uuden, mielenkiintoisen näkökulman, joka perustuu huolelliseen ja näkemykselliseen tutkimukseen.

Jukka Kortti